

NOTE EPIGRAFICE

Seria IV*

Colecția de bază a epigrafiei latine, marele *Corpus Inscriptionum Latinarum* — inițiat și organizat prin anii 1850—60 și în bună parte redactat de marele maestru al epigrafiei și antichităților romane Theodor Mommsen (1817—1903) — conține (cu toate numeroasele rectificări și ameliorări făcute în ultimele decenii) încă multe greșeli și lacune, explicabile la orice lucrare de erudiție umanistă, de caracter întotdeauna provizoriu și imperfect, pe care munca urmașilor și continuatorilor trebuie să le îndrepte, pînă la editarea unor „corpora” parțiale, după provincii ori zone, corespunzînd noilor condiții științifice, critice, tehnice ale vremilor noastre. Dacă conține un miez de adevăr butada unui spiritual epigrafist despre *Corpus Inscriptionum Graecarum* (4 vol., 1825—1877) „cel mai mult material inedit îl poți afla în *Corpus*-ul lui Boeckh”¹, se poate afirma cu tot atîta justificare că în *CIL* (cu deosebire în părțile mai vechi, de 6, 7 ori 8 decenii) se află cele mai multe materiale epigrafice de revizuit și îndreptat. Patru asemenea cazuri de epigrafe, existente în Muzeul Institutului de arheologie al R.P.R. (vechiul M.N.A.) din București sînt analizate în paginile de față.

1. — *CIL* III 7533, altar votiv de piatră, din Anadolkioid (sat la nord de Constanța, azi cartier al orașului), rupt la marginea stîngă, cu scriere rudimentară; e produs după Gr. G. Tocilescu², cu lectura: [I.O.M./e]t Iunone Reg./[ci]ves Roman [i/e]t Lae consi[s/t]entes vico/[T]urre Muca . . . /posuerunt/ [pro] salutem /[im]peratorr[um]/ !!!!!!!!!!!!!!!! au[gg./p]er magistro[s/ . . .]VMIANVM/[et] Herculanu[m/. . .]pr...

* Seria I în *Dacia*, XI—XII, 1945—1947 (1948), p. 269—270; seria II în „*Epigraphica*”, Milano, X, 1948 (1950), p. 14—20; seria III în „*Godišnik-Plovdiv*”, 1954, p. 199—201.

¹ „C'est dans le *Corpus* de Boeckh qu'on peut trouver le plus d'inédit”, citat de L. Robert, în *Istros. Revue roumaine d'archéologie et d'histoire ancienne*, București, I, 1934, p. 220.

² Gr. G. Tocilescu, în *AEM*, VI, 1882, p. 11, nr. 19.

În rîndul 10.—11 erau numele a doi împărați romani, martelate prin „damnatio memoriae”, foarte probabil cei doi Maximini (Thrax și fiul său Maximus, 235—238). Mai tîrziu, Tocilescu¹ reproduce textul epigrafei în facsimil, cu lectura ultimelor rînduri „[p]er magistro[s] Postjumanum [et H]erculanu[m ...]”. În legătură cu unul asemănător, monumentul este reluat și reprodus de Pârvan², fără vreo ameliorare de lectură, cu interpretarea eronată a cuvîntului „LAE”, despre care Tocilescu observa just la 1900 „une peuplade indigène les Lae... dont le nom est malheureusement abrégé”³. Numele primului „magistrat” sâtesc trebuie citit însă altfel decît s-a presupus („Postumianus”?), căci un control mai atent al pietrei⁴ arată în r. 13 literele ... V M I A N V A . I V ... (în locurile marcate prin puncte literele sînt erodate, la început piatra e ruptă), unde este evident numele *Ianuarius*, înainte de care ar putea fi un nume drept gentiliciu de forma [Gai]um sau chiar [Aeli]um, iar *Herculanus* are un omonim în vicus Secundini *Aelius Herculanus* amintit în dedicația similară din anul 237 e.n.⁵.

2. — *CIL* III 12474 reproduce un fragment de epitaf cu scena „cavalerului trac (vînătoarea)” și „banchetul mortului”, din „Adam Clisi (Tro-paeum Traiani) in castris rep. ; nunc Bucuresti în museo ; Tocilescu misit”, iar sub nr. 14214,17 ca piesă diferită „Adamclissi in ruinis municipii rep. ; nunc Bucuresti in museo ; contuli ectypum. Tocilescu, *AEM* XIX 88”. Puse alături, textele celor două fragmente se aseamănă foarte bine :

CIL III 12474

ANIS
NIS
TOTI
POSI

CIL III 14214,17

ANIS
NIS
TOTI
POSI

Alăturarea lor arată că este evident vorba de unul și același monument fragmentar, pe care imediat după descoperire Tocilescu l-a comunicat

¹ Gr. G. Tocilescu, *Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie*. București, 1900. p. 108—109.

² Vasile Pârvan, *Histria*, VII, 1923 (*ARMSI*, III, II, 1), p. 98—99, pl. X, nr. 1 (fotografie).

³ Tocilescu, *Fouilles et recherches arch.*, p. 109. În legătură cu semnificația cuvîntului „Lai, Lae” din formula epigrafică „cives Romani et Lai” în opt inscripții dobrogene (tribul *Lai*aioi, menționat în Tracia de Tucidide) s-a discutat și scris foarte mult ; bogata bibliografie a chestiunii „Lai”-lor (V. Pârvan, *Zidul cetății Tomi*, în *ARMSI*, 1915, p. 433 „populație tracă de lângă Tomis” ; *Histria* VII, p. 99—106 „categorie socială” ; *Dacia* II, 1925, p. 242—244 „populație tracă” ; St. Casson ; E. M. Staerman ; A. B. Ranovici ; C. Balmuș etc.) este rezumată și pusă la punct în excelentul articol „de încheiere” a discuției : R. Vulpe, *Problema Lai-lor (pe marginea articolului „Lai consistentes” de C. Balmuș)*, în *SCIV* IV, 1953, p. 731—741. Adevărul simplu că *Lai* (Lae) sînt o populație tracă a fost arătat scurt și clar la 1900 de Tocilescu, care însă a fost uitat de urmași în frunte cu Pârvan. Era necesar a releva și acest amănunt epigrafic „tribuere suum cuique”, adesea pierdut din vedere.

⁴ M.N.A., inventar L. 74.

⁵ V. Pârvan, *Histria*, VII, p. 97.

în copie simultan editorilor *CIL* III (care l-au publicat în „suplementi additamenta” nr 12474) și revistei arheologice-epigrafice vieneze *AEM* (XIX 1896, p. 88), cu descriere amănunțită, de unde l-a luat din nou redactorul *CIL* III în „additamenta postrema” sub nr 14214,17, fără să observe repetarea și identitatea pieselor epigrafice dobrogene. Astfel au rezultat „două” inscripții dintr-una singură ce este în realitate.

3. — *CIL* III 12475, fragment de epitaf avînd sus un relief cu o coroană, încadrat cu viță de vie, „Adam Clissi in castris rep., nunc Bucaresti in museo. Tocilescu misit”, iar la nr. 14214,13 se citește „Adam-clissi in ruinis municipi rep., nunc Bucaresti in museo. Tocilescu, *AEM* XIX 87” :

CIL III 12475

♣ D N
FL·VALEN
VIX·AN
FL·RES
VIX·A

CIL III 14214,13

♣ D N
FL·VALEN
VIX·AN
FL·RES
VIX·A

Identitatea celor „două” piese epigrafice este și aici evidentă, iar apariția dubletului prin repetarea în *CIL* III a inscripției (ce se repetă la fel în indice, numele Fl. Res... și Fl. Valent..., *CIL* III p. 2351-2 și p. 2626), existentă în Muzeul Institutului de arheologie¹ s-a petrecut în condiții și din cauze identice ca la nr. 2.

Prin stabilirea identității *CIL* III 12474 = 14214,17 și 12475 = 14214,13 scade cu două numărul destul de mare al epigrafelor romane ale Moesiei Inferior (Scythia Minor).

4. — *CIL* III 14456, bloc de piatră (probabil bază de statuie), de la Constanța, text reprodus după Tocilescu², avînd fața scrisă mult deteriorată încă din vechime; lectura dificilă :

Tocilescu și *CIL*:

VENVSTAE
A · FCELIA
CLEMENS
[et] L · MVCAS

de citit :

. Venustae
[?M] arce [ll?..
Clemens
[C]l. Mucasi-

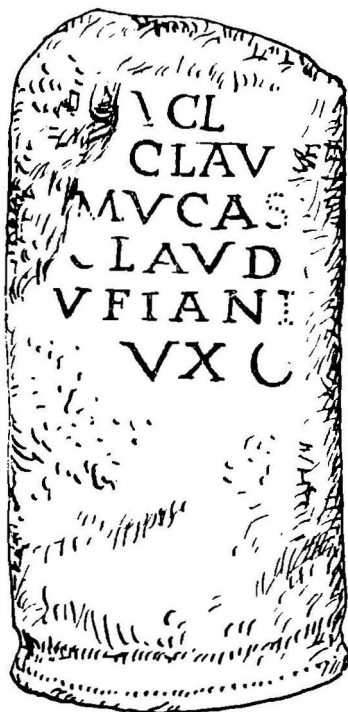

Fig. 1. — Inscripție onorară din Tomis (Constanța).

¹ M.N.A., inv. L. 405.

² Gr. G. Tocilescu, *Fouilles et recherches arch...*, p. 216, nr. 46; la .M.N.A., inv. L. 519.

[i] VS · SOCRV
 ET C
 VEIAN
 MATRI

us socru
 et Cl
 . uŝian
 . atri

Compoziția epigrafei nu este clară; pare a fi o dedicație (dacă nu lipsește ceva la început) făcută unei „Venusta” de către un Marcellus (? ?) Clemens și Cl. Mucasius, soacrei lor și unei „Claudia Rufiana” (? ?) mama lor (?). Numele citit de *CIL* „L. Mucasius” (interpretat ca *L(ucius)* praenomen și *Mucasius* nomen gentilicium de familie, index p. 2627) este evident *Cl(audius) Mucasius*, același în inscripția votivă bilingvă greacă și latină, *CIL* III 14214,27 *Ti. Claudius Mucasius*¹ și în inscripția fragmentară de pe un bloc de marmură (adus de la Dumbrăveni = Hai-rankioi, sud de Constanța), acum în Muzeul regional Constanța, publicat cu unele lacune de I. Micu² și care trebuie citită: . . A. C L . . . / [Ti] CLAV[dius] / MVCAS . . . / CLAVDI / [ae R] VFIANI . . . / VXOR (fig.1). Este o familie de mari proprietari rurali din teritoriul orașului Tomi (Constanța), provinciali traco-geți romanizați, cum arată numele trac (întrebuințat drept cognomen) *Mucasius*, atestat pînă acum în zece exemple³.

I. I. RUSSU

ЭПИГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

IV серия

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Автор подчеркивает необходимость пересмотра и внесения поправок в фрагментарные или плохо расшифрованные эпиграфы, опубликованные в старых изданиях, в первую очередь *CIL*, в котором были исправлены четыре добруджские надписи, хранящиеся в Бухарестском музее древностей.

1. *CIL* III 7533, имя . . VMIANVM (прочитано „Postumianum”) . . . VMIANVA, IV. . . ., исправлено в [. . .] um Ianua[r]iu[m].

2. *CIL* III 12474 = *CIL* III 14214,17.

3. *CIL* III 12475 = *CIL* III 14214,13.

4. *CIL* III 14456, надпись фракийско-римской семьи (фракийское имя *Mucasius*); автор дает улучшенную расшифровку в некоторых пунктах.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Почетная надпись из Томиса (Констанца).

¹ = ILS 4066 = I.G.R.P, I nr. 619.

² I. Micu, *Călăuza muzeului regional al Dobrogei* (AnD, XVIII, 1937), p. 17, nr. 113.

³ G. G. Mateescu, *I Traci nelle epigrafi di Roma*, in *ED* I 1923, p. 123, care omite tocmai exemplul cel mai apropiat, cel din *CIL* III 14 456; explicația: la excerptarea materialului onomastic trac din *CIL* III. Mateescu n-a aflat pe *Mucasius* la „cognomina” în index, unde el figurează la „nomina” potrivit lecturii greșite „L. Mucasius”; Pârvan. *Zidul cet ții Tomi*, p. 434; D. Decew, *Die thrakischen Sprachreste*, Viena, 1957, p. 316.

NOTES D'ÉPIGRAPHIE

IVe série

RÉSUMÉ

L'auteur relève l'importance et la nécessité d'un travail de révision et de rectification des inscriptions fragmentaires ou lues erronément qui ont été publiées dans d'anciennes publications et, en premier lieu, dans le C I L. Il rectifie à cet effet la lecture de quatre inscriptions de Dobrogea, qui se trouvent au Musée National d'Antiquités de Bucarest.

1. — C I L III 7533 VMIANVM (lu «Postumianum»), ... VMIANVA ... , est corrigé en ...] *um Ianua[r]iu[m]*.

2. — C I L III 12474 = C I L III 14214,17.

3. — C I L III 12475 = C I L III 14214,13.

4. — C I L III 14456, inscription d'une famille de Thraco-Romains (le nom thrace *Mucasius*). L'auteur en améliore la lecture en plusieurs endroits.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Inscription honorifique de Tomis (Constanța).
